

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 45 (1959)

Artikel: Cur che jeu translavel il cudesch civil svizzer
Autor: Tuor, Pieder
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882039>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 14.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cur che jeu translatabel il cudisch civil svizzer

da prof. dr. Pieder Tuor p. m.

Remarca preliminara dil translatabel

Questa translaziun ha la finamira de far enconuschents ils lecturs cullas regurdientschas che professor Tuor p.m. haveva scret igl onn 1938 per «Pro Grischun», annuari della societad dils amitgs della Svizzer romontscha, sut il tetel: «Quand je traduisais le cōde civil suisse». Translatond questa intressanta lavur, less jeu demussar miu engraziament al venerau defunct ch'jeu hai adina considerau sco in exempel en tuts graus e che, pli che negin auter, ha dau a mi la carezia per l'admirabla faviala e cultura romontscha.

W.A.Liebeskind

Cura che las Combras federalas, quei memorabel di dils 10 de december 1907, havevan acceptau unanimamein la pli gronda e pli biala ovra legislativa che la Confederaziun ha interpretu — il cudisch civil svizzer — eis ei vegniu decidu de surdar in exemplar della lescha a mintga burgheis svizzer, semegliantamein sco sch'il referendum fuss vegnius dumandaus. Tenor gl'artechel 116 della costituziun federala fuv'il cudisch civil redegius els treis idioms che eran sulets renconuschis sco lungatgs nazionals avon la revisiun dils 20 de fevver 1938. Ei secapeva da sesez che mintga burgheis survegniess il text en siu lungatg matern. Lu setschentava la damonda, sch'ils 40 000 Romontschs che habiteschan el cantun Grischun duessien cuntentiar ded in text redegius en in idiom jester per els e che biars savevan buc u mo cun stenta e fadigia. Il formalissem giuridic dispensava denton buca la Confederaziun de distribuir ad els il text u tudestg u talian — il fanzos ch'ei buca plidus el cantun, vegneva buc en consideraziun. Denton, sedumandav'ins, giustificavan u plitost garegiavan buca la fraternitad confederala ed il risguard duiv alla gruppa pli fleivla ch'ins pro-

curass als Romontschs ina translaziun dil cudisch civil en lur agen lungatg sinaquei ch'els savessien, aschi tgunsch sco lur conburgheis, enconuscher e studegiar quella grondiusa ovra d'entelgientscha nazionala, sias multiplas disposiziuns pertuccontas damaneivel ils interess de mintgin, seigi el beinstonts u paupers, hagi el sia avdonza el center d'in marcau u en in uclaun isolau denter ils cuolms.

Las difficultads de caracter costituzional parevan a mi de buc esser in incap serius per la realisaziun dil desideri della populaziun romontscha. En munconza d'in referendum sepusava la distribuziun dil cudisch civil als burgheis plidond ils differents lungatgs nazionals buca sin ina prescripziun de dretg strict, mo sin ina consideraziun de gestadad e d'utilitad publica. Savevan ins buca extender la gestadad vegnend endamen che per mellis e mellis vegls e buns confederai, saveva la distribuziun dil cudisch civil mo far il survetsch giavischau sch'ella vegneva fatga ella viarva romontscha, lur lungatg-mumma? Auncallura — e quei ei fetg impurtont en materia e dretg — muncav' ei buca cass precedents per sustegn de nossa tesa. Ils projects della costituziun federala — quel che era vegnius fiers dal pievel 1872 e quel ch'era vegnius approbaus 1874 — eran vegni suttamess als burgheis romontschs en lur lungatg. Las duas grondas codificaziuns precedentas: quella dil dretg civil: il dretg d'obligaziun de 1881 e la lescha de stumadira e fallonza de 1889, eran vegnidas translataadas en romontsch a spensas della Confederaziun, denton mo suenter lu messa en vigur.

Il problem parev' aschia ded esser ualti sempels. Las autoritads federalas savevan strusch refusar lur consentiment e lur agid finanziel alla translaziun dil cudisch civil en romontsch, ton meins che sias reglas, cunzun quellas pertuccontas la famiglia, l'ierta ed ils beins schischonts, influenzeschan la veta de mintgin bia pli intensivamein che las leschas federalas surmenzionadas. Igl ei lu buca sorprendend che la damonda ch'jeu hai presentau all'autoritad federala, buca mo en miu num personal, mobein el num de mes conburgheis, anflava la pli beinvulenta accoglientscha, cunzun grazia allas ideas de vasta eglia-da ed animadas d'in profund patriotissem dil cau dil Departement federal de giustia e polizia, cusseglier federal Ludovic Forrer.

El meins de mars 1908 fuv'aschia signau in contract entras il qual gliez departement ha engaschau il suttascret de translatar il cudisch civil svizzer: «Das schweizerische Zivilgesetzbuch ins Oberländer Romanisch nach der offiziellen Schreibweise zu übersetzen». Il squetsch sco la distribuziun dils 6000 exemplars prevedi, ein vegni surdai a sgr. Giusep Condrau, editur e redactur della Gasetta Romontscha a Mustér.

La questiu digl idiom, che havess pudiu presentar difficultads — ladin u sursilvan — era aschia sliada cull'elecziun dil translatader. La preferenza dada al sursilvan segiustificava era objectivamein, q.v.d. tenend en egl ils basegns della populaziun romontscha. Il romontsch sursilvan al qual appartegn era la Sutselva e Surmir, representa pli che duas tiarzas della populaziun romontscha ed ils vitgs isolai, nua ch' il romontsch ei il sulet lungatg duvrau, sesanflan oravontut en quellas contradas.

Igl ei franc stau in'idea ventireivla ed el medem temps in grond levgiament pil translatader de saver surdar la revisiun dell'ortografia a Sur Dr. Gion Cahannes, professor de romontsch alla scola cantonala de Cuera. Cun sia grammatica e la controlla ch'el exercitava sur numerusas publicaziuns romontschas, ei Sur Cahannes vonzeivi sefatgs zun meriteivels della fixaziun definitiva dil lungatg de scartira e dell'ortografia della Surselva. Jeu engraziel cheutras puspei a miu carezau mo memia mudest amitg ded haver aschi exemplaricamein adempliu sia missiun, sco era per ses excellents cussegls culs quals el ha savens gidau mei ella redacziun dils texts.*)

Il romontsch ei staus duront tschentanners il lungatg ufficial de biars cumins e vischnauncas grischunas. Las leschas redegidas per tudestg dad ina Ligia u dallas Comunablas Treis Ligias e, posteriuramein, dal Cantun Grischun, vegnevan generalmein translataadas el lungatg pli vegl e pli derasau della tiara. Quei fuva il cass en particular per il cudisch civil grischun, il renomau Cudisch de dretg civil da Peter Conradin Planta. Ei era pusseivel de setener silmeins per certas materias, vid la terminologia duvrada els tschentaments e leschas dil temps

* *Milsanavon emblidel buc ils survetschs che sgr. derschader cantonal Pie-der Vincenz de Trun ha fatg a mi, grazia a sia enconuschientscha dils usits de dertgira.*

vargau, ellas sentenzias e cusseidas dellas dertgiras. Citeschel per semeglia ils terms suandonts che haiel anflau el vegl lungatg giuridic romontsch ni beinduras ella bucca dil pievel: liug d'avdonza (art. 16); cuminonza de pastg (art. 59); sgurdin ella lètq (art. 154, 188, 624 etc.); avanzament e sminuaziun (art. 154 etc.); figlialonza (art. 302); tschep dils geniturs (art. 457 e ss.)! num d'ierta; stoll d'ierta (art. 608 ss.); vaus e vias (art. 694); dretg de pass e repass (art. 699); gudida, gudiment; plogn, plonschider; truar, truament (pissiu).

Ins di ch' il Cudisch civil svizzer seigi in' ovra legislativa clara e semplia, tgunsch de capir per mintgin, capeivels perfin per ils vischins pauc versai el dretg ed ellas fatschentas. Malgrad quei eis el oravontut ina creaziun della scienza giuridica e las expressiuns e locuziuns ch' el drova ein per la pli gronda part pridias ord il lungatg erudit. Biars de quels terms e proposiziuns eran gia penetrai ell'isonza sper las fontaunas dil Rein sco era en autras regiuns svizzeras. Encuntercomi, biars appartenevan pli specialmein alla scienza giuridica ed eran vegni scaffis per designar concepziuns ni instituziuns novas. La faviala romontscha, feglia dil latin, haveva igl avantatg ed il dretg de prender ord il scazi giuridic incomparabel ch' ils Romans han scaffiu. Milsanavon pudev'ella prender ad emprest plaids della terminologia giuridica de sias ovras grondas e pli rehas, il franzos ed il talian. Igl ei nuota basegns d' enumerar u era d' allegar sco comprovas las numerusas concordanzas denter ils texts franzos e talians e la translaziun romontscha.

Ins haveva denton d'observar in tierm. En negin cass savev' il term romontsch esser ina semplia clischa dell' expressiun franzosa u taliana. Buca mo per quei ch' il spért dil lungatg havess buca lubiu quei, mo era per quei che motivs de character pratic parevan de sopponer. Ils Romontschs ein tschinclai bunamein da tuttas varts dad ina populaziun de tschontscha tudestga. Ella dertgira cantonala ed ellas dertgiras districtualas e circuitalas sesan dertgaders appartenents a l' in u l' auter dils dus idioms; ils advocats, ils notars, las parts litigontas sesurveschan per part de quei, per part de tschei lungatg. Il text tudestg ei il text uffical, la versiun romontscha mo ina translaziun senza vegnir legala. Per facilitar il diever de quella e per evitar surcapidas fuv' ei preferibel per il translatader d' untgir savens dalla terminologia dils texts franzos e talians per

vegnir pli datier al text tudestg. Citeschel per semeglia mo ils cass suandonts: Rechtsfähigkeit, per franzos: capacité de jouissance des droits civils, per romontsch: habilitad d'agir; Urteilsfähigkeit, capacité de discernement, habilitad de giudicar; Verschollenerklärung, déclaration d'absence, declaronza de spariziun; Ehescheidung, divorce, separaziun de lètg; Trennung der Ehegatten, séparation de corps, Spartgida dils consorts; Ausgleichung, les rapports, l'ulivada.

Per reproducir exactamein il patratg della lescha, astgava la translaziun buc esser memia fideivla all'expressiun formala digl origin; ella stueva esser ina translaziun libra targend en consideraziun pli l'idea ch' il plaid. Questa necessitad ei sefatta sentir gia pil text franzos. Il romontsch, tschontscha sempla e correcta pli che tut' altra, preferescha il verb al substantiv, evitescha ton sco pusseivel las modas de plidar memia abstractas e generalas. Ei fuva basegns de tener quen de quei, essend che la translaziun dueva esser entelgeivla buca mo per enzaconts giurists havend enta maun il text tudestg ni il commentari, mobein era per igl entir pievel pil qual ell'era destinada. La pli gronda satisfacziun pil translatader fuss la certezia ded haver contonschii quella finamira.

Igl ei raschuns impurtontas de sperar ch' ei seigi aschia. Denter ils cudischs preferi ch' ils Romontschs tschentan veseivlamein silla trav de lur vegl puffen, anfleis vus savens sper la s. Scartira u il Legendari, il Cudisch civil svizzer che dat perdetga dil spért patriotic e giuridic che ha adina animau ils vischins libers dellas Ligias e cumins della Rezia. Jeu hai strusch resentiu in pli grond tschaffen ch'enderschend ch'in sempel pur grischun — franc buc il sulet — prendeva cun el il text romontsch dil cudisch civil mond lunsch naven da siu vitg per pertgirar siu muvel e che, leusi en tegia, stendus silla treglia e sclarius mo dalla glisch tremblonta d'ina cazzola, legeva quel attentamein.